

A táncoslány

CSÁKY JÓZSEF EMLÉKEZETE

Közös ismerősünk. Ott áll az Anna-kút sarkán: a lüktető városi forgalom és a történelmi épületek gyűrűjében. Szomszédságában buszmegállók, pavilonokat találunk. Ugy is mondhatnám: gyülekezőhelyeket. Látszólag tehát ideális a helyzet. Adott a kitűnő köztéri szobor, a Táncoslány, másrészt a népes publikum! Lehet nézelődni, gyönyörködni. Nézelődni, gyönyörködni? Hova is gondolok! Elvégre a plasztika magas talpazatot kapott, ráadásul nyitott, mozgalmassá, összemossódó háttér szegélyezi. Ugyhogy mégsem ideális a helyzet. Szeged egyik legrangosabb, legszebb nyilvános műtárgyát egyszerűen nem bírjuk élvezni. Hogy mit szólna ehhez Csáky József, az alkotó? Biztos dühös lenne szülővárosára. Ahol éppen száz éve jött a világra.

Ebből az alkalomból mindenesetre egy képletes szoboráthelyezést hajtok végre. Visszaeszem a művet előbbi állomáshelyére: a Klauzál tér intímébe, zártabb térségébe. Itt legalább látni, értékelni is tudtuk. Igaz, nem lehetett körbejárni, noha a Táncoslány valódi térplasztika. Minden oldalról újabb és újabb formaképleteket mutat. Mindegy. A Klauzál téren akkor is jobb helye volt. Közvetlenebb kapcsolatot tartottunk vele. Emberléptékünk éreztük: szinte magunk közül való. Pedig ez a megkapó szoborlány kisebb nálunk. Akkor is, ha kifeszített testtel, lábujjhegyen álldogál. Csáky alkotása mégis túltesz rajtunk. Nemcsak azzal, hogy túlél bennünket. De mindemellett fegyelmzett és önfeledt, eszményi és fiatal tud maradni. Akár a görög istenek.

Tényleg: honnan ez a rajongás a gyöngébb nem iránt? Mert több mint hat évtizedes munkássága teltele van különféle nőszobrokkal. Csupa fiatal nőakkal. Nyilván szerte őket. Fordítva viszont mások állt a dolog. Édesanyjától alig kapott jó szót: feszültségterhes családi légkörben nőtt fel. Alig engedték el a budapesti Iparművészeti Iskolába. Húszéves korában azután véglegesen ithagyta Magyarországot. Párizsban ugyan egy francia kislány tanította az új haza nyelvét, ágyát is megosztotta vele, bár a kapcsolat rövidesen megszakadt. Mint ahogy az első és második házassága is többé-kevésbé boldogtalan volt. És mégis: az alkotó a szerelemre, a szépségre szavazott. Azt tartotta, ezek az érzések a tisztességes emberekből a legnemesebb, legjobb tulajdonságokat hívják elő.

Hogy mikre gondolt a művész? Ki tudja pontosan. Tudom azonban, hogy Csáky nem szűkölködött a rokonszenves emberi vonásokban. Kemény, szívós volt, akár a kő: mint a legkedvesebb anyaga. Hisz jóformán itthoni környezete ellenében kellett kiharcolnia művészi pályafutását. Nem véletlen így, hogy kint maradt Franciaországban. Ahova mindenekelőtt Rodin vonzotta. Az impresszionista szobrászat. De első nekifutásra csalódott a francia nagymesterben. Felismerte viszont a kubisták korszerű jelentőségét, s maga is beállt a táborukba. Mi több: ott járt az élvonalban, nevezetesen Archipenko, Villon, Lipchitz és Laurens társaságában. Később azonban eltávolodott a szigorúan vett kubista formálástól. Annál inkább, mivel felfedezte magának az archaikus, klasszikus korok mágikus és időszerű szobrászatát. Ugyanakkor Rodin tanítványa, Maillol vérből és időtlen nyugalma plasztikája is megbabonázta. Ami nála korábban a mértanias térszerkezetek erőrendszere volt, az mostantól egy harmonikusabb, klasszikusabb és líraibb emberlátásba csapott át.

Líra és szerkezetesség? A Táncoslányt is ezek az ellentétek éltetik. Zárt testtartásban, szögletesebb formarészleteiben még jelen van a kubizmus tanulsága, de máskülönben egy expresszív látvánnyal szembeálunk. Nem elég, hogy hátrafeszülnek a karok, ám a széles térmozgású szoknya és a hullámzó hajfűrtök is ellentmondanak a racionálisabb felfogásnak. Sőt Csáky alkotásán maguk a fegyelmzettébb, mértaniasabb formák is megkérdőjeleződnek. Bár feszes, összezárt lábakat észlelünk: mégsem érzünk statikus nyugalmat. Hiszen a lábujjhegyen áll, felfelé tekintő fiatal nő

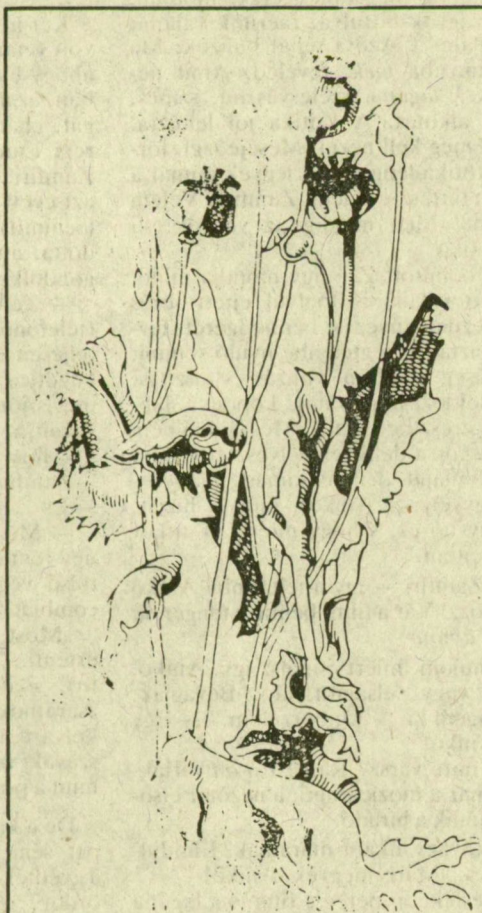

alak majdhogynem repülni készül. Persze nyugodtan meglehetné, mivel voltaképpen nem közülünk való. Épp hogy csak jelezve vannak arcvonásai, bárkit behelyettesíthetünk ide. Vagy pedig elfogadjuk a tényt: a Táncoslány maga a megtestesült Fiatalság.

A francia modern művészet szótára egyenesen a legnagyobb klasszikus szobrászhoz, Canovához hasonlítja ezt az alkotást. Szó se róla: nem kis dolog ez. És nem is alaptalan. Csáky József munkásságát ugyanis pontosan az teszi egyénivé, jellegzetessé, hogy egyszerre modern és klasszikus mester volt. Hitt az állandóbb emberi eszmények érvényességében, a művészi munka szolgálatjellegében és a formai tökéletességben. Abban, hogy a szobrászatnak voltaképpen világátfogó ereje lehet. Egyetlen műalkotásba bele-sűrítendő a pillanatnyi mozdulat és a végtelenség eszméje, egyszersmind a zártság és a nyitottság dinamikája. S most tessék csak visszaigazolni mindezeket az Anna-kútnál látható remekművön.

De mit is beszélnek! Hisz a korábbiakban már megfogalmaztam, hogy Szegednek ezt a rangos, látványos plasztikáját egyszerűen képtelenség élvezni. A magam részéről mindenesetre újra visszatettem a Táncoslányt mostani helyére. Mint-hogy képletesen még lehet játszódni a kiemelkedő művészi értékekkel. A valóságban azonban költelességünk lenne megbecsülni őket. Már csak azért is, mert inséges világunkban nem csupán a megváltó pénzre, de a felemelő szépségre is kíméletlenül ki vagyunk éhezve.

SZUROMI PÁL

REICH KÁROLY RAJZA

„Konkrét döntések előtt”

Beszélgetés Pusztai Ferenc miniszterhelyettesével — a felsőoktatásról

Az elmúlt héten Szegeden, a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán tanácskoztak a dél-alföldi régió pedagógusképző intézményeinek vezetői Pusztai Ferencel, a felsőoktatásért felelős művelődési miniszterhelyettesével, s a minisztérium más tisztségviselőivel. Az oktatási törvény szellemében kialakítandó regionális szervezet létrehozásának lehetőségeiről tárgyaltak. Ez a találkozó adott alkalmat, hogy interjút kérjünk Pusztai Ferencről, aki mindössze négy hónapja vette át a felsőoktatás irányítását, azelőtt a tárca közművelődési miniszterhelyettese volt.

— A már-már közmondásos minisztériumi fluktuáció mellett is kirívó, hogy az ön jelenlegi posztján röpké egy év alatt hárman váltották egymást. Miben látja ennek okát?

— Természetesen a bajokat jelzi, a terület különös nehézségeit, bár nyilván személyes motívumok is árnyalták a korábbi miniszterhelyettesek döntéseit.

— Ön oktatói és kutatói gyakorlati rendelkező nyelvész: aki pályája során különféle állami és párttestületekben vállalt vezető funkciókat. Mit tart a legfontosabb vezetői elvének?

— Mindegyik típusú vezetői munka fontos előfeltétele, hogy a vezetőnek konkrét tapasztalatai legyenek az adott terepen. Hogy különféle, végigvitt ügyek, döntések emlékéit a zsigereiben érezze. Ezek a tapasztalatok ugyanis meghatározzák a kezdeményezőkézségét is, és felkészültséget, felkészítettséget jelentenek a döntési helyzetekben. Így nagyobb a vezetői esélye, hogy ne csak a szándékaikat deklarálhassa, hanem azzal legyen tisztában, hogy mit tud csinálni.

— Mit tud csinálni a felsőoktatásért felelős miniszterhelyettes 1988-ban, amikor az intézmények válságos helyzetben vannak, belső tartalékaik kimerültek, a költségvetésükből elvonat? Úgy tűnik, az egyetemi-főiskolai oktatást és kutatást „szinten tartani” sem lehet, nemhogy fejleszteni vagy mondjuk — felkészülni a viszonylagosan népesebb korosztályok felsőfokú oktatására.

— Ebben a pillanatban konkrét döntések előtt vagyunk. A felsőoktatás fejlesztésére vonatkozó cselekvési programjavaslatot számos fórumon most vitatják. Meg kell határozni, melyek azok a tennivalók, amelyek a legegésőbb bajokon segítenek. Konkrét listát nem tudok egyelőre mondani; a viták után válik majd tényszerűen egyértelművé, milyen „csomagot”, javaslatot terjeszt a minisztérium a kormány elé — a közeljövőben.

— Ne tekintse akadémikusodásnak: tény, hogy cselekvési programok, fejlesztési elképzelések eddig is léteztek. Egy újabb deklarációval leszünk „gazdagabbak”?

— Semmiképpen nem engedhetjük meg, hogy újra valamiféle elhúzódo elemzési folyamat után újra csak a

szándékaink kinyilvánításáig juthassunk. Egyértelmű döntésekre van szükség, méghozzá sürgősen. A Politikai Bizottság határozata megfogalmazta a teendőket, jelenleg minden erőnkkel az ezek megvalósításához szükséges feltételek, eszközök megszervezésén munkálkodunk.

— A személyes véleménye szerint mi az esélyünk: a döntésre hivatott testületek belátják végre, hogy rossz gazdasági helyzetben éppen az oktatásba, a kutatásba kell pénzt befektetni?

— Ezt ma mindenki látja.
— Csakhogy a belátás annyit ér...
— Igen, amennyire érvényesíthető. Nem tagadhatjuk le, hogy vannak az elveink érvényesítésének jelei, gondoljon a műszaki értelmiség helyzetének javítására tett erőfeszítésekre. Mi most olyan kezdeményezésekre készülünk, amelyeknek lényege: megtalálni a termelő szféra érdekltségét az oktatás és kutatás fejlesztésében. A programjavaslatunkban szerepel például a felsőoktatási fejlesztési alap létrehozása, amelynek lényege, hogy a költségvetés és a gazdálkodó egységek pénzeszközeit összefogjuk — átfogó felsőoktatási programok ösztönzésére.

— Nem valószínű, hogy stabil forráshoz lehet jutni a vállalatoktól.

— Ezért kell biztosítani a költségvetési hozzájárulást is. De természetesen meg kell próbálni, hogy a termelői érdekltséget megteremtjük, hogy az oktatási intézmény és a gyár egymásrautaltságát világossá tegyük. Ez kulcsfontosságú a most kidolgozás alatt levő minden kezdeményezésünk valóra válása szempontjából, így az Alap létrehozása tekintetében is.

— Az oktatók és kutatók nem túl optimisták. A termelői szférából kapott megbízások folyamatosan csökkennek: a költségvetésekből lecsipegetett pénzek híján tönkremehetnek az egyes intézmények, viszont ilyen kis összegek nem segíthetnek a nagy, országos kassza gondjain. Sokan úgy érzik, az önállóság szép szótama jelyében — magukra maradnak.

— Ez a vád ismerős. A most kibontakozó folyamatokban és mégis az intézményi önállóság erősítését látom valóságosnak, bár tény, hogy mindig a konkrét esetekben, szerveződésekben dől el, miféle új lehetőségekről és felelősségekről van szó.

— Most például regionális tanács alakításáról tárgyaltak. Ez milyen szervezet lesz?

— A dél-alföldi régió pedagógusképző intézményeinek laza szervezete, együttműködésére gondoltunk. Ezúttal nem „fötről”, hanem maguktól az intézményektől indult a kezdeményezés, s az a célja, hogy tudatosabban vegyék számításba a közvetlen, régiónyi szellemi környezetben levő erőket. Még sem a feladatrendszer, sem a jogkör nem tisztázott pontosan, de életrevaló kezdeményezésnek gondolom a regionális együttműködést. Annál inkább, mert különféle jogköröket kívánunk „leadni” az intézményeknek; például: több személyi kérdésben dönthetnek majd, ilyen a docensi kinevezések ügye; lebonyolítják a felvételi fellebbezéseket; a regionális kapcsolatok révén hatékonyabb lehet az ügynevezett átirányítások rendszere — és sok egyéb előny származhat a pedagógusképzők szervezett összekapcsolásából.

— Az emlegetett minisztériumi helyzetelemzés milyen következtetéseket tartalmaz a felsőoktatás struktúrájáról?

— Az év végéig a hálózat áttekintése is megtörténik és a Minisztertanács elé kerülnek a döntési javaslatok.

— Lehet, hogy megdől az állítás az intézményi széttagoltságról? Igaz, a széttagoltság deklarációja közepette is létrejöttek új intézmények, nem mindig ott, ahol megfelelő szellemi háttérük lehetett volna. Például Békéscsabán lett tanítóképző, és nem Szegeden...

— Az intézményhálózat ügyeinek áttekintése után lehet nyilatkozni a valóságos helyzetről, korrigálni elveket, vagy vádakat, ha erre szükség lesz.

— Sok vád éri a Művelődési Minisztériumot azért is, mert rendelet-dzsungelt teremtett, a túlzottan változó apparátus az egymást kioltó szakbizottságokkal instabil helyzetet „alakított”.

— Kétségtelenül rostálni kell majd a jogszabályok között, attól függően, hogy milyen jogosítványok, hatáskörök hol lesznek végül. Csökken a bürokratizmus, ha nő az intézményi jogok köre.

— Mostanában az új tandíjak hűsbavágó ügye foglalkoztatja a diákokat. Nem gondolja, hogy hosszú távon lefelé nivellál, ha a követelményrendszer úgy próbáljuk világossá tenni, hogy büntetjük, aki nem teljesít? Ahelyett, hogy — egy másik logika szerint — jutalmaznánk, aki teljesít?

— Mivel ez érzékeny, zsebbe vágó dolog, bizonyára érdemes lesz a tapasztalatokat mérlegelni és akár korrigáló lépéseket tenni. A követelményrendszer világossá tételének elvével azonban feltétlenül egyetértek. Mindenképpen határozottabban szeretnénk éreztetni a különbségeket, ami elválasztja egymástól a kiváló, a középest, a rosszat. S nemcsak a hallgatók között érvényesítendő különbségekre gondolok; az oktatói követelményrendszer tisztázása is rendkívül fontos, különösen ebben a helyzetben, amikor a hallgatói létszám várható növekedése mellett sem lenne jó kompromisszumokat kötni az oktatás színvonala tekintetében.

— Az oktatói követelményrendszer ügye enyhén szólva rossz hírbe keveredett: a minisztériumot megvádolták, hogy övet fabrikált az elbocsátások leplezéséhez.

— Nem kívánjuk elérni, hogy a felsőoktatásban is képesítés nélküliekkel kelljen megoldani a gondokat. Ahogy a felvételi keretszámok rugalmas bővítését tervezzük, ugyanúgy rugalmasságot szeretnénk a személyi feltételek biztosításában. Nemcsak a frissen végzettek katedrára kerülésében gondolkodunk, hanem arra is ösztönözzük az intézményeket, hogy a minél jobb képességűek közül, a másfajta intézménytípusok, a termelőegységek szakemberei közül is válasszanak, hívjanak meg oktatókat. E téren is hasznos lesz a régió szellemi közegében való gondolkodás.

— És nyilvánvalóan az is jó lenne, ha a jelenlegi vendégoktatói díjak nem utalnák az illúziók világába az oktatói „választék” bővítésének igényét.

— A többi között — ezért dolgozunk mostanában, igyekszünk bővíteni a pénzforrásokat is.

— Sikert kívánok hozzá, és köszönöm a beszélgetést.

SULYOK ERZSÉBET

FODOR ANDRÁS

A tánc

A tánc az alkonyi hegyek
hűvös égi sátrai előtt...

Szoknyád bokrába kavarodva
kerengtem veled a réten.
Szomjajzatot és lángverő kehelyként
forogtak mind a rokokóaharangok.

S egyszercsak vége. Ott állt
az igazi legény.
Meredek pántok ikszei közül
magasodott elém a váll.
— Szabad lesz? — mondta udvariasan.

És most, negyedszáz év után,
pavilonok, autók között, a forgó
idő letarolt színpadán
hol az a tánc és hol az a legény?

Csak a szemek meleg zománca régi,
de már nekik se szólhatok
a nagy kifosztatásról,
hogy míg köröttünk csupa veszteség,
szemérmes tolvaj módra én
még mindig mindent őrzek.